

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

DOBAI ANDRÁS

KÉT ISMERETLEN ZRÍNYI-LEVÉL KAPOSVÁR 1555. ÉVI OSTROMÁRÓL

Közismert tény és nemcsak a témával foglalkozó szakemberek körében, hogy a külföldi levéltárak a török elleni háborúra, az ország hódoltságkori történetére vonatkozóan még számtalan forrást rejtenek. Igaz ez a megállapítás még akkor is, ha Buda visszafoglalásának 300. évfordulója alkalmából a Fővárosi Levéltár reprezentatív kiadványban tárta a közvélemény elé az európai levéltárakban található, Buda ostromára vonatkozó iratok adatait. Jelen sorok szerzője 1989 őszén Ljubljánában a szlovén állami levéltárban (Arhiv SR Slovenije) végzett hungarica-kutatást. E munka során került elő - Szigetvár ostromára vonatkozó egyéb dokumentumok mellett - az a két Zrínyi-levél, melyet a szigetvári hős 1555 szeptemberében, a Kaposvár ostromát megelőző napokban írt a szlavoniai Rakonok várából Lenkovics Jánoshoz, a horvát-országi főkapitányhoz.

Kaposvár vára, mely az oklevelekben Rupolvár, Újvár, Kaposújvár néven is szerepel, a három részre szakadt ország I. Ferdinánd fennhatósága alá tartozó részének egyik közepes nagyságú, gyengén felszerelt vára volt, melynek parancsnoka ebben az időben Dersffy István várkapitány. A vár ostromáról a kortárs történetírók munkái alapján megbízható ismeretekkel rendelkezünk, ezek értékelését - elsősorban Szakály Ferenc munkássága révén - történetírásunk már elvégezte.

A vár ostromával foglalkozó török Dzselaalade Musztafa, valamint a magyar Forgách Ferenc és Istvánffy Miklós munkái megegyeznek abban, hogy Magyarországon a Ferdinánd követi által Amásziában megkötött fegyvernyugvás nem vetett véget az ellenségeskedéseknek, továbbra is napirenden voltak az összecsapások, a várvédők portyázásai. Ezeket az összecsapásokat ürügyként használva indított támadást Tojgun budai pasa a három somogyi vár: Korotna, Kaposvár és Babócsa ellen, miután a császári haderő parancsnokához, Sforzia Pallavicinihez írt levelében panaszt emelt Paks és Görögál falvak felégetése ellen, illetve Dersffy Farkas és Dersffy István várkapitányok állandó portyázásai miatt. Mindez azonban csak ürügy volt, a somogyi várak elleni támadás igazi célja Szigetvár elszigetelése, hiszen Szigetvár volt a kulcsa a Balatontól a Drávaig húzódó területnek; Szigetvár elfoglalásával a somogyi falvak egész sora került volna török kézre. Tojgun - a források szerint - mintegy 10000 emberrel, a fehérvári Arszlán, az esztergomi Ahmed, a szekszárdi Szinán, a simontornyai Naszuf, a hatvani Mohamed bégek támogatásával, Fehérvárról, a Koppányon átkelve indult a somogyi várak

ellen, melyek védőserege jórészt fizetetlen hajdúkból állt. A török sereg szeptember 8-án ért Kaposvár alá és kezdte meg az ostromot. Zrínyi – amint a most előkerült levélből kiderül – már szeptember 5-én tudott a törökök szándékáról és kész volt az ostromlottaknak segítséget nyújtani. Hogy a segítségnyújtásra miért nem került sor, magyarázattal szolgál a második levél: Kaposvár ostromával egy időben a boszniai pasa – nyilván azzal a szándékkal, hogy Zrínyi erőit lekösse – támadást indított Szlavóniában Velika ellen. Így a magukra maradt somogyi várak rövid ellenállás után, Szakály Ferenc szerint szeptember 20-án vagy 21-én, megadták magukat.

Kaposvár eleste után Tojgun Szigetvár ostrom alá vételének gondolatával foglalkozott, a kedvezőtlenre fordult időjárás miatt azonban letett szándékáról és pár napi pihenő után Pécsre vonult. Kaposvár és Korotna várát a szultán Dervis pécsi bégnak ajándékozta.

Az alábbi két levél (melyek pontos lelőhelye Arhiv SR Slovenije, Deželni Stan. za Krajnsko – Krajna kormányzati szervei Reg. I. Fasc. 126.), bár merőben új adatokat nem tartalmaz, de árnyaltabbá teszi ismereteinket Kaposvár török általi elfoglalásáról, illetve Zrínyi segítségnyújtási kísérletéről.

A leveleket *Kóta Péter* olvasatában, fordításában közöljük.

I.

Magnifice d(omi)ne et Amice Nobis oseruan(dis)sime Salutem ac serviorum com(m)endatione(m), scire volomus d(ominationem) v(est)ram m(agnificam) q(uod) ex Zygett, Kapos, Korothna et ex Babolcha venerunt nob(is) certe l(itte)re, quib(us) nobis manifestatur Turcam cum valido esse bello ex undiq(ue) co(n)gregati, tam Bassa Buden(sis) q(uam) Reliqui omnes, velintq(ue) aut castrum Zigett vel Kapos aut Korothnam obsidere expugnare-q(ue), Nos itaq(ue) iuxta mandata Regie ma(iesta)tis, si Res ita se habeat iuxta posse N(ost)rum opem ferre ad partes illas cogimur, Conmisimus eni(m) omnib(us) seruitorib(us) n(ost)ris in Croacia habitis ut erga nos co(n)fluere debeant, Iterq(ue) mouebimus statim versus Hungariam.

Interim vero d(ominatio) v(est)ra m(agnifica) ad partes illas Croacie invigilet et custodiat prout melius noverit.

Si quid in posterumq(uoque) intellexerimus cercioris d(ominatio) v(est)re m(agnificae) ad scitu(m) dare curabimus sine mora, in Reliquo d(ominationem) v(estram) m(agnificam) Bene et q(uam) felicissime valere cupimus ex n(ost)ro Rokonok. 5. die Septembris 1555

Nicolaus Comes

perpetuus de Zrynio Banus mp

Post scripta, pro certo allatum est nobis q(uod) iam bellum Thurcarum iter mouit, et iam p(ro)pe circa p(rae)scriptas Arces est.

Hodie Milites ex Hungaria ex Arce Korothna unu(m) ad nos miserunt captiuu(m) thurca(m) que(m) de Bello sub arce Kapos ceperunt met terciu(m), qui fatetur ipsa(m) Arce(m) Kapos Ac Korothna(m) et Babolcza expugnare eos decreuisse, si deus co(n)cedet, quib(us) si subsidiu(m) no(n) occurret ex gra(tia) Ma(iesta)tis Regie p(ro)fecto time(n)du(m) est de Amissione illarum Arcium.

Magnifico domino: Ioanni Lenkouicz, Confinioru(m) Regni Croacie et Sclauonie Capit(aneo) generali etc d(omi)no et Amico Nob(is) obseruan(dissi)mo.

Nagyságos urunk és igen tisztelt barátunk: üdvözlétünket és szolgálatunkat ajánljuk. Tudatjuk nagyságos uraságtokkal, hogy leveleket kaptunk Sziget, Kapos, Korotna és Babolca váraiból, amelyekből nyilvánvaló, hogy a török nagy haddal van. Mind a budai basa, mind az összes többiek mindenünnen összegyűlekeztek, és szeretnék Sziget, Kapos vagy Korotna várát megszállni és megostromolni. Mi tebát arra kényszerülünk, hogy ha a dolog így alakul, tehetőségünk szerint segítséget vigyünk azokra a területekre.

Meghagytuk ugyanis összes Horvátországban élő servitorainknak, hogy bozzánk gyülekezzenek, s aztán nyomban útra kelünk Magyarország felé. Eközben pedig nagyságos uraságtok a horvátországi területeket vigyázza, és őrizze, ahogyan legjobbnak látja.

Ha pedig a továbbiakban megtudunk valami bizonyosat, nagyságos uraságtoknak késedelem nélkül tudtára adjuk. Egyekben kívánjuk, hogy nagyságos uraságtok jó szerencsében és jó egészségben legyen. Rokonokból, 1555. szeptember 5.

Gróf Zrinyi Miklós bán sk.

Utóirat: Biztos hírt kaptunk, hogy a törökök bada útra kelt, és már a fent írt várak közelében van. A mai napon magyarországi, korotnai katonák egy török foglyot küldtek nekünk, akit a Kaposvár alatti csatában fogtak el harmadmagával, és azt vallotta, hogy elbatározta Kapos, Korotna és Babocsa megostromlását, ha Isten engedi, s ha azok (ti. a várbeliek!) nem kapnak segítséget a királyi felség kezéből, bizonyos, hogy azoknak a váraknak elvesztésétől kell tartani.

Nagyságos Lenkovicz János úrnak, Horvátország és Szlavónia főkapitányának, igen tisztelt urunknak és barátunknak.

II.

Magnifice domine et Amice nob(is) obs(er)uan(diss)ime Salute(m) Ac officiorum n(ost)rorum com(m)endacione(m) Iam Aliquociens d(ominationi) V(est)re m(agnificae) p(er)scripsimus Certos Rumores thurcaru(m) Belliq(ue) promptitudine(m) Inge(n)te(m) tam in Hungaria qua(m) hic Slavonie In Hungaria aute(m) d(ominatio) v(est)ra m(agnifica) pro certo sciat sabbato p(ro)xime p(rae)terito Castru(m) Kapos obsessu(m) esse per thurcas, iamq(ue) acriter expugnatur, hic etia(m) in hys partib(us) Sclauo(niae) Bassa Boznen(sis) cu(m) suis virib(us) aliquod Castrum seu fortaliciu(m) obsedere, vel de nouo erigere nititur, Q(a)re d(ominationem) v(est)ram m(agnificam) adhortamur iuxta officij n(ost)ri exigencia(m) velit iam iam cum suis gentib(us) huc ap(ro)pinquare qua(n)to maiorib(us) viribus poterit, Nam Ma(ies)tas Regia temp(or)e Necessit(at)is Regni huius Ad Resistendu(m) Conatus hostium Nobis in subsidiu(m) v(est)ram d(ominationem) m(agnificam) adiunxit, Rogamusq(ue) sum(m)op(er)e velit dies et noctes p(ro)perare, non est time(n)dum in (con)finys Croatiae thurcas Bellu(m) geri Tamen iam palam est, eos hic paratos esse, tantu(m) positis Excubys potest d(ominatio) v(est)ra m(agnifica) huc Erga nos auxilium ferre, quod si minime fecerit nos ma(iestati) Regie cum v(estra) d(ominatione) m(agnifica) daturi Ratione(m), si quid periculi quod deus Avertat, huic Regno (con)tinget, quia nos salte(m)p(ro)prys viribus Ad propulsandos Conatus hostiu(m) insufficientes sumus, p(ro)ut Eadem bene nouit, quantu(m) attinet ad regnicolas co(m)missimus ut capitati(m) prompti sint, paratiq(ue) Armis bene instructi, quod d(ominationem) v(est)ram m(agnificam) Ex debito officij sui facturos no(n) dubitamus, qua(m) fel(icitate) r valere cupimus Ex n(ost)ro Rokonok. 9. Septembris 1555

Nicolaus Comes
Zrynio Banus mp

p(er)petuus de

Nagyságos urunk és igen tisztelt barátunk; üdvözetünket és szolgálatunkat ajánljuk. Már néhányszor megírtuk nagyságos uraságtoknak a hatalmas hadi készüléket és bizonyos híreket a törökökről mind Magyarországon, mind itt Szlavóniában. Magyarországon pedig, bizonyosan tudja meg nagyságos uraságtok, hogy a legutóbb elmúlt szombaton a törökök körülvették Kapos várát, és már erősen vívják. Itt, ezeken a szlavóniai területeken a boszniai basa a saját erőivel akar egy erősséget elfoglalni, vagy újat emelni. Ezért nagyságos uraságtokat arra buzdítjuk tisztünk szerint, szíveskedjék már erre közeledni hadinépével, amilyen nagy erővel csak lehetőséges, hiszen a királyi felség ennek az országnak a szükségére, hogy ellenálljunk az ellenség támadásainak, nagyságos uraságtokat rendelte mellénk segítségül. Nagyon kérjük, éjjel-nappal ügyködjék; nem kell attól tartani, hogy a török a horvátországi végekben hadat visel, hanem már nyilvánvaló, hogy itt állnak készen; ha csupán őrségeket hagy bátra, úgy segítséget hozhat nekünk nagyságos uraságtok, amit ha egyáltalán nem tesz, együtt fogunk számot adni a királyi felségnek, ha valami baj érné ezt az országot, amiről Isten őrizzen; mi ugyanis pusztán a saját erőnkkel az ellenséges támadások visszaverésére elégtelenek vagyunk s ezt (uraságtok) is jól tudja. Ami az országlakókat illeti, megparancsoltuk, hogy fejenként készen álljanak és jól fegyverkezzenek föl, s nem kételkedünk, hogy nagyságos uraságtok tiszténél fogva ugyanezt teszi, kívánjuk, hogy szerencsésen, jó erőben legyen. Rokonok, (várunkból) 1555. szeptember 9.

1555 59
 Magnifico dno & Amice Nobis obsequantissimo salutem ac servitorum
 eodem daebm), scire volumus. d. vobis in q. ex sigest,
 Rapos, Korostna & ex Galodoga veniunt nos certe tur,
 cuius nobis manifestatur Turcom cum Valido ipse bello ex
 Indiq. Cogruat, tam Bagra Buden q. Reliqui omnes,
 velint aut castrum sigest vel Rapos aut Korostnam
 obsidere expugnare, Nos itaq. iuxta mandata Regis
 m. d. s. si res ita se habebit iuxta posse vrum opem
 ferre ad parcs illas Cogruat, Commisimus tunc omnib.
 devitorib. nris in Croacia habitis ut vna nos cepturi
 debant. Itaq. movimus statim versus Hungaria,
 Interim vero. de vna m. ad parcs illas Croacia invigilet
 & custodiat prout melius noverit,
 Et quid in posterumq. Interduximus Croacia. de vna m.
 ad seculum dare curavimus sine mora, in Reliquo. de vna m.
 B. m. & c. felicissimum Valere cupimus et hinc Rokonok
 .5. die Septembris 1555

Nicolaus Comis Barus
 Secretarius de Regio

Post scripta, pro certo allatum est nobis q. tam illam
 Interduximus q. ter movit, & tam ipse circa scriptas
 accessit.

Hodie Militibus Hungariae et stric Lovoffia rursus ad nos
ingressus captum spurca qui de Billo sub arcibus
capturunt multitudine, qui factus ipse stric capos de
Coroffua et Babolera expugnare eos decreverit, si
deus cõcedit, quibus si subsidium no occurrat et gra
Natis Regis p̄fecto timendum est de Amissionem Alarum
Arcium

Magnifice domino Joannij Lenkovic, Confessoris Regij
Cradacis et Sclavonic Capitõ generalis ref̄ dno et
amico nob̄ obsequissimo

ito
ito
ito
ito
ito
ito
ito

1555 9/9

Magnifice domini *de Apice* nob obsequium Saluto etc
 Excellentiorum Virorum Considerationi, Jam aliquoties
 de vobis in *precipuis* Certis Numeris *ffurcarum* Bellis
 promptitudinis in *se* tam in *Jungeria* qua hic *Solanom*
 in *Jungeria* fute do vobis in *pro certo* sciat sabbato
pprimo *territo* *Castro* *Rapoz* obsequat *per* *per* *thureas*,
 Jamq acriter *expugnatur*, hic *scid* in *his* *partibus* *stansi*
Bapa *Boznen* cum suis viribus aliquod *Castellum*
 seu *fortalicium* obsequere, vel de novo *erigere* *nilitur*,
Vir *do* *vram* *in* *affortamus* *uicia* *effugij* *in* *exigencia*!
Delit *Jam* *Jam* *Cum* *suis* *gentibus* *hic* *appropiare* *quate*
maioribus *viribus* *poterit*. Nam *statu* *Regia* *hinc*
Necessitas *Regis* *hinc* *ad* *Responsum* *Conatus* *hinc*
Nobis *in* *subsidium* *vram* *do* *in* *adiunxit*, *Regiamus* *sumus*
delit *die* *et* *noctes* *operari*, *no* *est* *timendum* *in* *offensis*
Coacis *thureas* *Bellis* *quos* *Tam* *Jam* *patem* *est*, *eos*
hic *paratos* *per*, *tantus* *potis* *thureas* *potis* *do* *vra*
in *hic* *Exa* *nob* *auxilium* *ferri*, *quod* *si* *minime*
fecerit *nos* *in* *ath* *Regis* *Cum* *vra* *do* *in* *daturus*
Racione: *Si* *quid* *periculi* *quod* *die* *thureas*, *hic*
Regis *tingit*, *quia* *nos* *Jam* *pprimo* *viribus* *ad*
propulsum *Conatus* *hinc* *in* *insufficientis* *sumus*, *per*
eadem *Rem* *novis*, *quantus* *attinet* *ad* *Regis* *colab* *comimus*
et *capitatus* *promptis* *sint*, *paratus*, *hinc* *Rem* *justitiam*,
quod *do* *vram* *in* *et* *debito* *effugij* *sui* *parturos* *no*
dubitamus, *quod* *Jam* *Saluti* *Cupimus* *et* *vra* *Rekonck*
 9. Septembris 1555

Nicolaus Comes Bonus inf
 p^rimus de J^rgnis